

Gezamenlijke visie creëren

Doelen: houvast of puzzel?

Het werken met doelen in de onderbouw kan in de praktijk vragen oproepen. Aanbodsdoelen of beheersingsdoelen? Bieden we voldoende aan en welke vrijheid heb ik zelf? Om verantwoord met doelen te werken, is het belangrijk dat het onderbouwteam eenzelfde taal spreekt.

TEKST MONIQUE JEURISSEN, MANON HULSBEEK, KOBİ WANNINGEN EN ANNEMARIEKE KOOL | BEELD TOM VAN LIMPT

In dit artikel bespreken we de basisvoorwaarden voor werken met doelen, zoals een gezamenlijk gedragen visie op ontwikkeling en leren van het jonge kind en actuele kennis van de vroege ontwikkeling van kinderen. Daarnaast belichten we de rol van de Onderwijsinspectie en SLO. Het streven is om de positie en waarde van de doelen te verduidelijken.

Basisvoorwaarden

In het onderbouwteam van de Zonnewijzer bestaan verschillen in werkwijzen tussen ervaren en net startende collega's. De startende leerkrachten missen houvast, terwijl de ervaren leerkrachten worstelen met alles wat inmiddels steeds meer 'moet'. De directie en intern begeleider vinden het belangrijk dat het onderbouwteam tot een gemeenschappelijke visie en werkwijze komt. Tijdens een teamvergadering komt naar voren dat de leerkrachten niet alleen verschillen in de manier waarop zij hun activiteiten aanbod vormgeven, maar ook in de manier waarop zij omgaan met doelen. Onder begeleiding van een onderwijsadviseur Jonge kind beraden het team, de intern begeleider en directie zich op een gezamenlijk gedragen visie en werkwijze voor het jonge kind. Ze reflecteren op hun huidige werkwijze: wat willen we behouden, omdat het waardevol voor de kinderen is? Waar ligt de ruimte om aanbod en werkwijze aan te scherpen? Welke hulpmiddelen zijn er beschikbaar?

Een gezamenlijk gedragen visie is onmisbaar voor het vormgeven van een effectief en beredeneerd aanbod in de groepen 1 en 2. Als de visie onduidelijk is, is de kans groot dat

professionals wel goed 'onderwijs' realiseren, maar onvoldoende samenhang als team vanuit een gezamenlijk kader aanbrengen. De visie dient ontwikkeld te worden in samenspraak met de directie en heeft een link met de bredere schoolvisie. Bij het werken aan een gezamenlijke visie is een aantal zaken belangrijk:

- Onderbouwleerkrachten hebben voldoende kennis over de ontwikkeling van het jonge kind zodat er beredeneerd gekozen wordt voor passende doelen en activiteiten.
- Het team is op de hoogte van het wettelijk kader van de inspectie.
- De ontwikkeling van de kinderen wordt geobserveerd vanuit een bij de visie passend kindvolgsysteem.
- Het team werkt in een cyclisch proces: observeren en registreren, daarna analyseren en vaststellen wat de kinderen nodig hebben. Passende doelen bepalen, om in onderlinge afstemming tot een beredeneerd aanbod te komen. Met als vervolgstap: het aanbieden van dit beredeneerde aanbod in een rijk ingerichte speelleeromgeving en het evalueren van de opbrengsten.

Wettelijk kader Onderwijsinspectie

In de Wet op het onderwijstoezicht (WOT) staat onder meer dat de inspectie de taak heeft om de ontwikkeling van het onderwijs en de kwaliteit daarvan te bevorderen. Ze controleert of de school de ambitie, visie en werkwijze op een goede wijze uitvoert en onderbouwt. Voor onderwijs in groep 1 en 2 kijkt de inspectie naar:

- Krijgen groep 1 en 2 een breed aanbod (dus niet alleen beginnende geletterd- en ►►

- ▶ gecijferdheid, maar ook taal, motoriek en sociaal-emotionele ontwikkeling)?
- Sluit het onderwijs in groep 1 en 2 aan op het onderwijs in de groepen 3 en verder (de zogeheten doorlopende leerlijn)?
- Lopen de onderwijsinhouden in niveau op, aansluitend op de zone van de naaste ontwikkeling van de kleuters (zogeheten beredeneerd aanbod)?
- Staat in de schoolgids welke visie op het jonge kind en welke ambities de school wil bereiken en hoe de ondersteuning van het jonge kind wordt vormgegeven?

Een belangrijk aspect hierbij is het volgen van de ontwikkeling van jonge kinderen. Vanaf januari 2023 mogen geen toetsen meer gebruikt worden, maar moeten scholen aan de hand van observaties nagaan hoe de ontwikkeling van hun jonge kinderen ervoor staat. In de praktijk zien de inspecteurs diverse vormen van onderwijs in de groepen 1 en 2 in scholen die voldoen aan de wettelijke eisen, omdat visie, volgen en aanbod goed beredeneerd zijn. Belangrijk om hier met het team op één lijn te zitten.

Inhoudskaarten Jonge kind

SLO houdt zich bezig met het opstellen van landelijke onderwijsdoelen en maakt hier, in samenspraak met het onderwijs, voorbeeldmatige uitwerkingen bij (zie figuur 1).

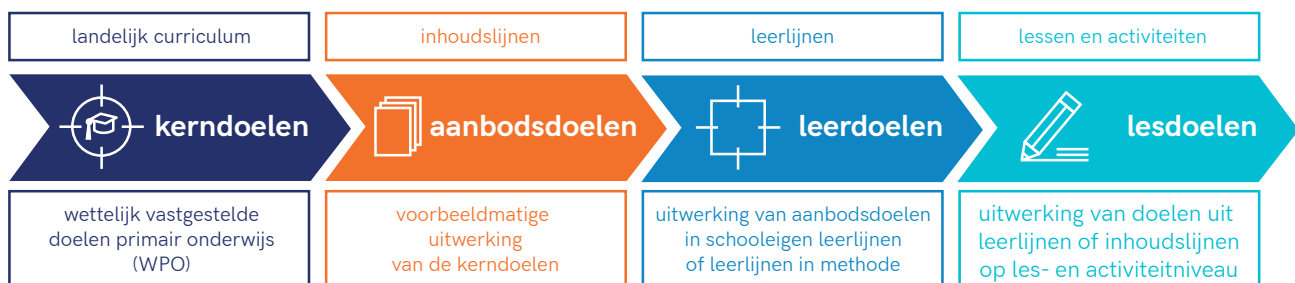
De **kerndoelen** vormen het wettelijk kader voor de kern van de onderwijsinhoud van het primair onderwijs (samen met de referentieniveaus van taal en rekenen). Kerndoelen laten

op hoofdlijnen zien wat belangrijk wordt gevonden om kinderen mee te geven in het basisonderwijs. De inhoud is in de kerndoelen niet precies omschreven. De wetgever geeft op die manier scholen de mogelijkheid om zelf invulling te geven aan de inhoud van hun onderwijs. In de praktijk hebben veel scholen behoefte aan concretisering. Om scholen houvast te bieden, heeft SLO uitwerkingen gemaakt bij de kerndoelen in de vorm van **aanbodsdoelen**. Aanbodsdoelen geven aan wat leerkrachten kunnen aanbieden, maar zeggen daarbij niet wat een kind precies moet kennen of kunnen. Er zit geen beheersingscomponent in. In principe ontwikkelen kinderen zich langs het goed geformuleerde beredeneerde aanbod. Vanuit aanbodsdoelen kan de school zelf beheersingsdoelen formuleren. Voor het jonge kind heeft SLO inhoudskaarten ontwikkeld voor ieder leergebied met een overzicht van het mogelijke aanbod in de vorm van aanbodsdoelen. De inhoudskaarten voor fase 1 zijn bedoeld voor de eerste leerjaren van het basisonderwijs. Daarnaast zijn er kaarten ontwikkeld voor peuters (pre-fase). De aanbodsdoelen vormen een houvast voor de professionals om een beredeneerd aanbod vorm te geven.

Aan de slag: studiedag

Tijdens een studiemiddag gaat het team van de Zonnewijzer onder leiding van de onderwijsadviseur met elkaar in gesprek over ontwikkelingslijnen en het formuleren van een beredeneerd aanbod. Een toelichting op het verschil tussen beheersingsdoelen of leerdoelen (wat kunnen en kennen kinderen aan het eind van

Figuur 1 – Doelen op vier niveaus (bron: SLO)

deze periode en/of eind groep 2?) en inhoudslijnen (wat bieden we aan opdat ze deze kennis en vaardigheden opdoen?) geeft helderheid. Uit de gesprekken blijkt dat de ervaren leerkrachten hun observaties niet voldoende vastleggen, maar vooral op hun ervaringen en gevoel met de kinderen werken. Het effectief werken met het observatiesysteem wordt daarmee een aandachtspunt. Het is belangrijk dat de observaties van leerkrachten inzichtelijk zijn voor anderen, waaronder invallende collega's en ouders.

Beredeneerd aanbod formuleren

Een beredeneerd aanbod is gebaseerd op de analyse van de observaties. Vragen als: wat heeft bijgedragen, welke aanpak hebben de kinderen de komende periode nodig om te blijven groeien en welke differentiatie is nodig? helpen daarbij. Welke leerdoelen in de zone van naaste ontwikkeling vormen de basis bij het thema? De inhoudskaarten Jonge kind bieden een houvast: welke inhouden bied ik al aan en welke belangrijke doelen dreig ik te vergeten? Deze inhoudskaarten sluiten aan op de ontwikkelingsdomeinen uit diverse kindvolgsystemen, kleuterprogramma's of bronnenboeken. Niet alle kindvolgsystemen brengen alle ontwikkelingslijnen in kaart en niet alle kleuterprogramma's of bronnenboeken bevatten alle inhouden. Het is zinvol om de inhoudskaarten te raadplegen om een eenzijdig aanbod te voorkomen en aan te vullen. Voor het stimuleren van 'het ontdekken en verkennen van de wereld en hiermee leren omgaan', kan de inhoudskaart van *Oriëntatie op jezelf en de wereld* zorgen voor een verbreding én verdieping van een thema.

Meer grip op proces

Bij de Zonnewijzer willen de startende leerkrachten zich houden aan de activiteiten met vooraf gekozen doelen, zoals deze in de methode waren uitgewerkt. Ze zien ook dat bij het aanbod in de methode niet alles in lijn ligt met de ontwikkeling van de kinderen, zoals geobserveerd en vastgelegd in het kindvolgsysteem (deel van het aanbod ligt niet binnen de betrokkenheid van de kinderen, sommige

Tips voor de praktijk

- Stel in overleg met de leerkrachten van groep 3 vast welke ambities jullie hebben voor eind groep 2: wat willen we dat deze kinderen op deze school (passend bij de schoolweging) eind groep 2 in ieder geval kunnen en kennen?
- Formuleer een gezamenlijke visie op ontwikkeling en leren van het jonge kind: hier staan en gaan wij voor en zo ziet dit er bij ons op school uit.
- Kies een kindvolgsysteem, passend bij jullie visie en gebruik het zoals bedoeld.
- Gebruik de inhoudskaarten Jonge kind (SLO) bij het samenstellen van een beredeneerd onderwijsaanbod dat gericht is op de ontwikkeling in *brede* zin.
- Analyseer regelmatig de ontwikkelingsresultaten en vraag je daarbij af wat het effect geweest is van jouw handelen, onder andere op het gebied van je aanbodkeuze.

kinderen zijn verder dan de methode aangeeft). In het gesprek met de onderwijsadviseur wordt afgesproken om na de registraties van de observaties, de groepen te analyseren en op basis daarvan na te gaan welk aanbod en welke aanpak verwerkt wordt in een volgend thema. Hierbij worden de methodes meer als bronnenboeken ingezet. Deze werkwijze geeft het team inzicht en duidelijkheid en biedt hen meer grip op het proces van het samenstellen van een beredeneerd aanbod voor hun groep.

Conclusie: ruimte met houvast

Er is veel ruimte voor de leerkracht om het onderwijsaanbod in groep 1/2 zelf vorm te geven. Maar ruimte is niet prettig als het houvast ontbreekt. Goed zicht hebben op ontwikkeling én kennis hebben van ontwikkeling van jonge kinderen is voorwaardelijk: kinderen krijgen de tijd om vaardigheden te gaan beheersen. Dat lukt hen het best als zij telkens een inspirerend en voor hen passend aanbod krijgen, waarbij nieuwsgierigheid telkens opnieuw wordt geprikkeld. De inhoudskaarten Jonge kind (pré-fase en fase 1) kunnen juist een goed houvast bieden bij het samenstellen van een beredeneerd en inspirerend onderwijsaanbod.

De literatuurlijst is te vinden op:
www.hjk-online.nl/artikelen

Monique Jeurissen

is senior adviseur bij het expertisecentrum Jonge kind van de CED-Groep

Manon Hulsbeek

is zelfstandig adviseur op het gebied van differentiatie en begaafdheid

Kobi Wanningen

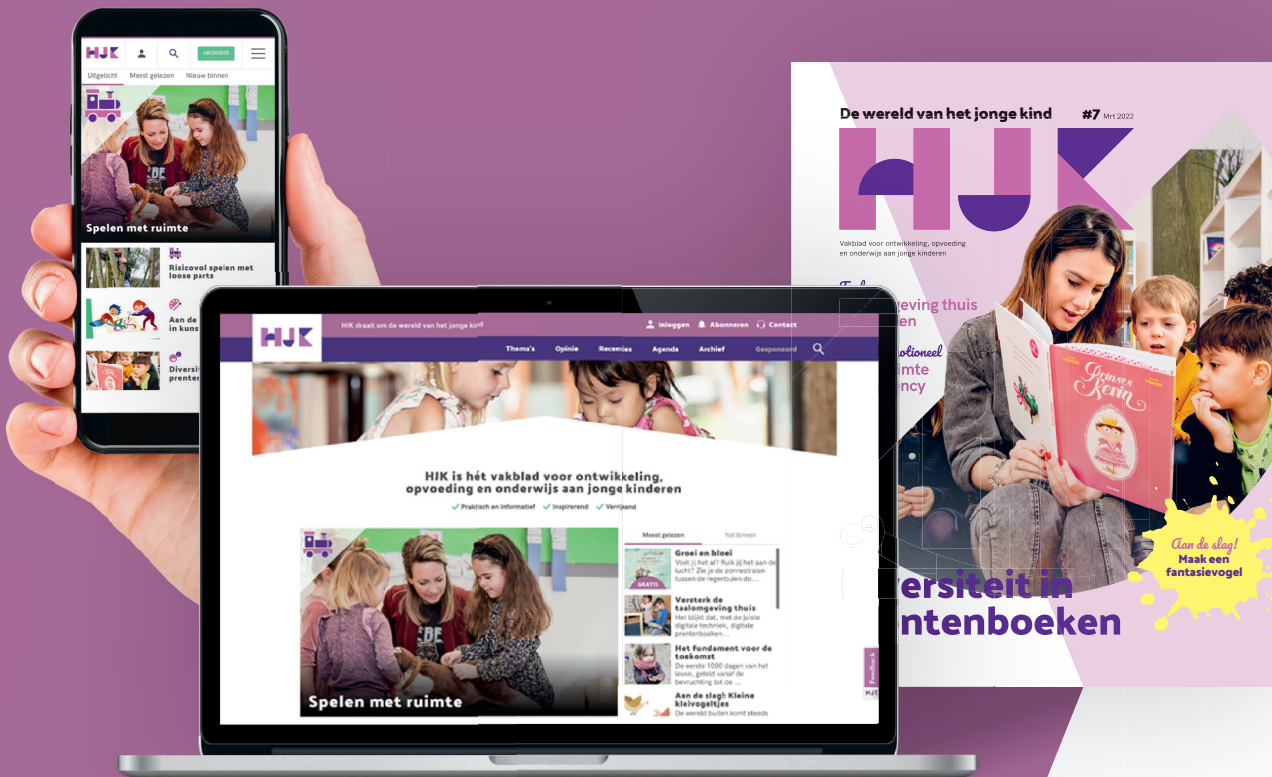
is zelfstandig adviseur en expert in ontwikkeling van en educatie aan het jonge kind

Annemarieke Kool

is senior adviseur taal en lezen bij Expertis

Blijf op de hoogte van de ontwikkelingen rondom het jonge kind

Neem een (online) abonnement op HJK

- + Alles over de ontwikkeling, opvoeding en het onderwijs aan jonge kinderen
- + Betrouwbare vakinformatie
- + Voor en door onderwijsprofessionals

Meer weten?

Ga naar hjk-online.nl of bel 088-2266691